Originalni naučni rad

UDK: 2:004.738.5
271.222(497.11)

https://doi.org/eap.v16i2.10

Ђорђе Стојановић

Докторанд на Одељењу за етнологију и антропологију
Филозофски факултет, Универзитет у Београду
djordje_bg@yahoo.com

Рој Волис, концепт таксономија и религија на интернету: примена концепта таксономије на три православна веб сајта

Апстракт: Када се интернет појавио, научна и не-научна јавност су постављали питање да ли он као нови медији доноси слободу и да ли ће постати сигурна зона за исказивање слободног мишљења. Одговор на ово питање може се наћи помоћу когнитивно-антрополошког концепта таксономија. С једне стране, етске таксономије – класификације религије (било у онлајн и/или офлајн свету) постоје већ дуже време. С друге стране, питање емских таксономија остаје отворено. Другим речима, да ли сајбер верници виде интернет као место где могу слободно да искажу своје религијске идеје које не би могли у својим „офлајн" религијским заједницама и где могу да се повежу са људима сличних и/или истих погледа на свет. Циљ овог чланка је да одговори на питање да ли научне и народне таксономије (од религијских „сајбер инфлуенсера" који су одабрани као узорак) се поклапају путем примене овог концепта на анализу три садржински и дискурзивно различита православна веб сајта. Да би се одговорило на питање из прве реченице, као научна таксономија је одабрана таксономија Роj Волиса, која као сâм критеријум класификације користи однос према заједници (у овом контексту према српском друштву, Српској православној цркви и њиховим главним дискурсима).

Кључне речи: когнитивна антропологија, религија на интернету, Роj Волис, таксономије, умрежена религија, класификација религијских група, антропологија интернета

Когнитивна антропологија и научне/народне таксономије

Из угла когнитивне антропологије, људи своје разумевање света исказују путем таксономија, тј. путем различитих врста категоризације. Когнитивни антрополози су проучавајући разумевање света природе међу различитим народима који нису били у додиру са званичном науком (тј. биологијом) увидели да народне класификације (енг. *folk generics*) у тзв.

народној ботаници/зоологији (или етноботаници/етнозоологији) у великој мери се разликују од оних које нуде биологија (Berlin, Breedlove и Raven према D'Andrade 1995, 95). Када се са света природе пређе на свет друштва/културе, процес дефинисања и категоризовања постаје умногоме компликованији и тежи. Заправо, сусрећемо се с оном дистинкцијом коју је још 1950. увео амерички лингвиста Кенет Пајк. Ослањајући се на лингвистичку дистинкцију између фонЕТСКОГ (енг. phonETIC – како нешто говорник изговара) и фонЕМСКОГ (енг. phonEMIC – шта тај глас значи говорнику), Пајк је у антропологију увео дистинкцију између емске и етске перспективе. Етска перспектива представља перспективу истраживача, тј. изучаваоца док емска перспектива представља перспективу испитаника тј. изучаваног (Eriksen 2004, 57–58). Многима ова перспектива делује презастарела док је неки (посебно аутори постмодернисти) пренаглашавају. Међутим, с обзиром на тему овог чланка, ова дистинкција као и дистинкција између научне и народне таксономије, коју уводи когнитивна антропологија, имају посебан значај.

Посматрано из шире перспективе, тема овог чланка припада већ увелико присутној истраживачкој теми која се зове религија на интернету/у сајберпростору. Оно што спаја религију и сајберпростор, чак и кад се директно не сусрећу, јесте масовност узорка; самим тим и *тешкоћа класификације*, као и чињеница да сами верници некад јесу, а некад нису свесни којој класификацији њихова религија припада. Наиме, како Мелтон наводи у предговору Патрицове „Енциклопедије нових религија", сам Патриц констатује да је „ново" у некој религији више перспектива трагача (тј. истраживача/сакупљача) него што је то особина нове религије, јер нове религије су често „старе религије у новом руху" (Melton према Patridge 2005, 10). Оваква критика нужно враћа на горепоменуте дистинкције.

Упркос томе што нове религије нису тема овог чланка, литература о новим религијама представља добро почетну тачку. Пре свега, исто као и истраживачи нових религија и истраживач православља на интернету се сусреће са најразличитијим врстама дискурса који се често, упркос томе што номинално припадају једној истој религији, готово у потпуности разликују један од других. Различитим врстама религијских дискурса на интернету су се већ бавили поједини аутори и ауторке. Ту бих укратко поменуо једну ауторку – Анастазију Карафлогку (в. Banić-Grubišić 2012, 107). Она је понудила више начина како се религијски дискурс на интернету може категоризовати, а најзначајнија категоризација за овај рад је она која се фокусира на саму садржину религијског дискурса и дели га на: 1) објективни, 2) конфесионални, 3) лични и 4) субјективни. Објективни дискурс је научни дискурс о вери који се може пронаћи на веб страницама универзитета, института и академских часописа који се баве научним проучавањем ре-

лигије. Конфесионални је онај дискурс који пружају званичне верске организације и установе и који се самим тим може пронаћи на њиховим званичним веб страницама[1]. Лични дискурси су они у којима верници бележе своја лична религијска искуства тј. сајтови које сами верници праве да би поделили свој религијски поглед на свет, док су субјективни они дискурси у којима су изражени и негативни ставови о другим религијама или религији уопште (Karaflogka 2002, 280–281). Колико год аналитички корисне, категоризације Анастазије Карафлогке представљају и даље доминатно истраживачки поглед на религију на интернету. Стога, као аналитичко оружје овај чланак узима другог аутора који ставља само друштво и однос према њему у сржи своје класификације јер, како Патриц наводи, религије никад нису статичне, већ су у константном процесу трансформације[2]. У питању је Рој Волис и његова подела нових религијских покрета на: 1) оне које одбацују друштво, 2) оне који прихватају друштво и 3) на оне који се прилагођавају друштву (в. Sinani 2010, 13).

На крају овог уводног поглавља, остаје отворено питање: зашто је уопште важно да ли се и у којој мери класификација религијских дискурса/облика религије на интернету у схватању науке и самих верника/корисника интернета подударају? Одговор на ово питање директно води ка теми интернета и приступа интернету тј. сајбер простору из перспективе друштвених наука, пре свега антропологије. Наиме, откако се интернет појавио, научници из области друштвених наука воде расправе о томе да ли је интернет уопште донео битније промене у људској комуникацији и односима моћи и ако да – у којем обиму. Стјуарт Холмс је анализирао идеје у друштвеним наукама о интернету као ослобађајућем медију и деконструисао их у следеће бинарне опозиције:

- Централизовано: децентрализовано (енг. *centered vs decentered*)
- Једносмерна комуникација: двосмерна комуникација (енг. *one-way communication VS two-way communication*)
- Контрола државе (масовни медији као оруђе режима): демократија (енг. *state control (instrument of regime*) VS democracy)
- Учесник је маса: учесник је појединац (енг. *participant = mass VS participant = individual*) (Holms 2005, 10)

[1] Битно је нагласити да је Карафлогкин чланак написан 2002. године, пре него што су друштвене мреже досегле свој зенит. У данашњем контексту (скоро две деценије касније) конфесионални дискурс би укључивао и званичне профиле верских организација на друштвеним мрежама.

[2] Овде Патриц (или преводилац) заправо користе термин „еволуције“. Ја сам уместо тог термина употребио термин трансформације из два разлога: 1) чини ми се да термин боље одговара контексту и 2) да бих избегао било какве алузије на еволуционистичку антропологију.

Основ ове дистинкције коју су, како Холмс наводи, друштвени научници направили између првог и другог медијског доба лежи у разлици између емитовања и учествовања (енг. *broadcast* и *interactivity*) (Holms 2005, 10). Упркос томе што Холмс даје значајне критике овог приступа, већина питања које су проучаваци интернета поставили и даље стоји отворено, посебно у области религије. Да ли сајбер простор заиста нуди верницима место где ће моћи слободно да исказују своја верска осећања која се не поклапају са званичном црквом? Колико је пренаглашање/потцењивање слободе интернет простора и класификација/дефиниција које произилазе из њега заиста представља интернет стварност или је у питању само научна таксономија? Која би била етнонаука или *етнотеологија* интернета?

Научна таксономија религијских организација

Историјат класификација

Дељења у оквиру хришћанске цркве су уочена много пре него што су друштвене науке почеле да се баве њима. Још у првом (доникејском – од апостолских времена до Првог Васељенског Сабора 325. године) и другом (од Никејског до Халкидонског сабора 425. године) периоду хришћанске патрологије можемо уочити постојање класификација. У првом периоду циљ класификација био је да установи јасну разлику између хришћанске и других вероисповести (пре свега јудејске и многобожачке), док је у другом периоду, познатом као *златни век црквене литературе*, циљ био уочавање различитих фракција које су се јавиле међу хришћанима и да се одвоји „правоверно“ хришћанство од „јереси“ (Kubat 2016, 20). Наиме, након што је Миланси едикт 313. године ступио на снагу, хришћанство се нашло у сасвим новој позицији. Како су хришћани добили право да слободно исповедају веру, црква више није морала да се бави јачањем вере међу њеним члановима, тј. својим малопре поменутим дистанцирањем од јудаизма, многобоштва и других религија већ је могла да се посвети сређивању својих унутрашњих питања. У наредним вековима долази до низа Васељенских сабора, током којих је установљена јасна разлика између „правоверног“ и „неправоверног“ хришћанства, односно онога што је црква називала јереси (Kubat 2016, 178–179). Упркос томе што су циљеви хришћанске цркве првог миленијума и циљеви савремених друштвених наука различити, сматрам да се управо у првом миленијуму нове ере међе Васељенским саборима може наћи предисторија класификација религија.

Многи теолози су у савременом добу били суочени са сличним/истим проблемима као и црквени аутори (или црквени оци, како се називају у

теологији) првог миленијума. Наиме, већ крајем 19. и почетком 20. века многи теолози, превасходно на западу[3], установили су да фрагментације хришћанства нису једини процес који се одвија на западу, већ да њега прате и појава нових религија и религијских покрета као што су теозофија, мормонизам и спиритуализам. У Сједињеним Америчким Државама су ови нови покрети врло брзо, посебно од стране конзервативних протестантских теолога/свештеника, били означени као „култ" и настала је серија анти-култ литературе која је на ове нове религијске покрете гледала с осуђивањем и означавала их као нешто опасно, док са у Европи, с друге стране, више користио термин „секта" (Sinani 2009, 165).

Друштвене науке почињу да се укључују у проучавање нових религија и прављење класификација тридесетих и четрдесетих година 20. века. У почетку су то били доминантно социолози којима ће се касније придружити и антрополози, правници, историчари и психолози религије (Sinani 2009, 166). Међутим, ни укључивање друштвених наука у процес проучавања нових религија није у почетку доносио битну разлику. Макс Вебер се у свом раду и даље држао дистинкције црква и секта. Према Веберу, црква је институција којој верник припада самим чином рођења и није потребно да задовољава неке посебне услове да би био њен члан. Чланство у секти, с друге стране, добровољно је, али је претходно неопходно испунити одређене услове (Sinani 2010, 10). Истом овом путањом наставио је и Веберов ученик Ернст Трелч који је, изучавајући историју хришћанства (понајвише западног хришћанства), уочио постојање две традиције. Прва је радикална традиција која је истицала значај слободе верника и њихову тежњу за испуњавањем пуноте хришћанских вредности, док је друга била конзервативна, организована заједница која је користила већ постојеће институције да би остварила своје интересе, насупрот првој која је често била и непријатељски расположена према окружењу. Поред ове две, Трелч уводи и трећу категорију коју чине мистичне групе које су окренуте ка личном и унутрашњем доживљају божанског, тј. на идеје а не на религијске ритуале и обичаје (Sinani 2010, 10–11). Даље рашчлањивање ових појмова се наставило све до појаве Јингера, који је први у систем класификације (још пре Волиса) унео однос према систему који може бити прихватајући, избегавајући или непријатељски/агресивни (Sinani 2010, 12).

Упркос томе што се овај чланак неће бавити алтернативним религијама, барем не на онај начин на који је то у делима већине аутора представљено,

[3] Прихватање нових религија у истом периоду у Краљевини Србији и Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији би била посебна тема (посебно с обзиром на појаву Богомољачког покрета који је донекле настао као реакција на јачање Адвентистичке цркве и њеног религијског мисионарања и апологетисања), те стога о њој овде неће бити речи.

овај кратки увод као и указивање на пут којим се дошло до неутралног научног проучавања алтернативних религија је од великог значаја, јер је управо из тих проучавања и класификација проистекао и аутор Рој Волис.

Класификација Роја Волиса

Рој Волис (Roy Wallis), попут Јингера, користи однос према окружењу као главну карактеристику за класификацију нових религијских покрета. Следећи тај принцип прави поделу на: 1) покрете који одбацују друштвено уређење, 2) покрете који прихватају друштвено уређење и 3) покрете који се прилагођавају друштвеном уређењу (Wallis према Sinani 2010, 13). Пре излагања карактеристика сваке Волисове категорије појединачно, важно је нагласити две ствари. Прво, у контексту овог чланка под друштвеним уређењем, поред тренутног социо-културног контекста Србије и света се реферира и на Српску православну цркву и њену/е тренутну/е позицију/е. Друго, оно на шта ће се додатно обратити пажња јесте и контекст интернета, тј. колико сваком од три изабрана блога интернет дозвољава да исказује свој однос према уређењу. На крају, али никако не најмање важно, као што је већ наглашено тема овог чланка нису нови религијски покрети. Међутим, полази се од предпоставке да Волисова класификација: 1) надилази нове религије, тј. може се проширити и на проучавање различитих дискурса у оквиру савремених религија и 2) као класификација је подобна јер укључујући однос према друштву као главни критеријум класификације (кога су и сами верници свесни), он надилази научну и народну таксономију тј. емски и етски приступ.

Прву група – коју Волис назива „религије које одбијају свет“ (енг. *the world-rejecting new religion*), чине групе које друштвено окружење виде као грешно, опасно и непријатељско. Ови покрети имају јасну концепцију Бога који је радикално различита личност од човека[4] и који од својих чланова захтева поштовање и испуњавање читавог сета моралних обавеза. Чланови готово да и немају лични интерес, већ га максимално подређују интересу групе и усвајају нова учења (Wallis 1984, 20–21).

Другу групу чине верници који прихватају друштвено окружење (енг. *the world-affirming new religion*). Одлике те групе су: 1) помажу људима да досегну свој пун потенцијал (индивидуална духовност), тј. верују да је људска врста пуна потенцијала коју само мали број људи користи

[4] Пре свега савременог човека; чланови ове групе виде постојећи друштвени поредак као нешто што је удаљено од Божијег плана и промисла, а савремену културу виде као културу која је изгубила додир с Богом и духовношћу (Wallis 1984, 21).

и 2) мањак антагонистичког става у односу на друштвено окружење, већ виђење савременог друштва као доброг јер пружа бројне могућности за напредовање сваког појединца (Wallis 1984, 32–33). Појединца не посматрају као некога ко је састављен од предиспозиција, обликован/жигосан ситуацијом у којој се налази или као негога са већ формираним психолошким профилом, већ као некога ко има своју слободну вољу и могућност избора и ко је самим тим одговоран и за себе и за своје окружење (Wallis 1984, 38).

На крају, трећа група обухвата вернике који не сматрају толико друштво грешним, већ се више фокусирају на облике религиозности за коју сматрају да је празна форма. Њих Волис назива „прилагођавајућим новим религијама“ (енг. *the world-accommodating new religion*). Њихово чланство чине углавном већ посвећени верници који желе да продубе своју религиозност, а верују да свет може да се промени само кроз лично духовно побољшање, што је и њихов главни циљ (Wallis 1984, 48–49) .

Опис и дефинисање одабраног материјала

Главна одлика интернета у 21. веку и донекле његов најпрепознатљивији знак јесу друштвене мреже. Међутим, сам појам друштвене мреже је веома широк и обухвата најразличитије интернет садржаје. Поред најпознатијих мрежа као што су *Facebook*, *Instagram* и *YouTube*, концепт друштвених мрежа може укључивати и заједнички стваране пројекте (енг. *collaborative projects*) попут слободне енциклопедије Википедије, блогове и микроблогове попут *Twitter*-а, заједнице за дељење садржаја (енг. *content sharing communities*) попут јутјуба, виртуелне светове игрица (енг. *virtual game worlds*) попут познате игрице *World of Warcraft* и виртуелна друштва (енг. *virtual social worlds*) попут *Second Life*, форуме за дискусије (енг. *discussion-based forums*) попут *moneysavingexperts.com*, заједнице које пружају могућност оцењивања (енг. *review communities*) попут мреже за путовање TripAdvisor, „уради сам“ онлајн заједнице где корисници могу да праве сопствене друштвене мреже попут Ning и Buddy Press, као и геодруштвене мреже (енг. *geo-social networks*) попут *Gowalla* и *FourSquare*[5] (Komodromos 2016, 50).

Узорак за анализу чине три блога који припадају истој религији (православном хришћанству) али се наративно, визуелно, садржајно и дискурзивно, као и у погледу техничке опремљености и отворености за јавност, веома разликују. Суштинска разлика међу њима понајвише лежи у њи-

[5] На ову Комодромосову класификацију додао бих и савремене дејтинг апликације попут *Tinder*-а *и Badoo*-а који након што је његов чланак објављен све више и више добијају на популарности.

ховом односу према околини. Одабрани религијски блогови су: teologija.net[6], svetosavlje.org[7] и carostavnik.blogspot.com[8].

Кратак опис садржаја одабраних религијских блогова

SVETOSAVLJE.ORG

Кратак опис садржаја започињем са форумом svetosavlje.org. Разлози за то су двојаки. Пре свега, од сва три одабрана религијска форума, svetosavlje.org је у квантитативном смислу највећи – што по количини садржаја, што по опцијама које ти садржаји нуде. С друге стране, иза истог тог блога стоје званичници Српске православне цркве[9].

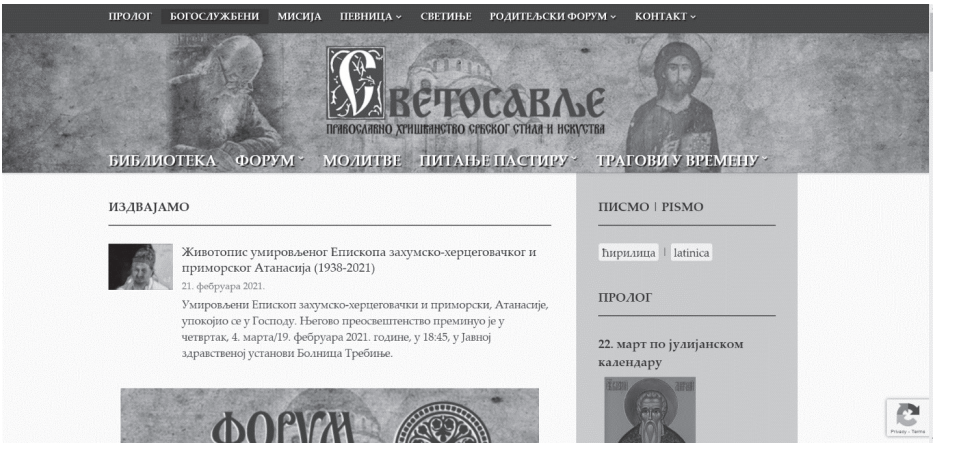

Слика 1: Банер и уводна страница сајта Светосавље.орг

Оно што се прво види када се уђе на сајт јесте велики банер на коме пише *Светосавље – православно хришћанство срБског* (sic) *стила и искуства*. С десне стране овог написа се налази хиландарска икона Исуса Христа а с леве стране фотографија монаха, теолога и професора Богословског факултета др Јустина Поповића (канонизован као Преподнобни Ава Јустин Поповић) док седи за радним столом и пише. Цео банер је у тамно-жутој боји старог папира. Форум поседује два „лејаут"-а (енг. *layout*) – један изнад и један испод банера. Изнад банера се налазе опције: пролог[10], бого-

[6] https://teologija.net/

[7] https://svetosavlje.org/

[8] http://carostavnik.blogspot.com/

[9] https://svetosavlje.org/o-nama/

[10] Мисли се на књигу *Охридски Пролог* Николаја Велимировића (исто канонизованог у Српској Православној Цркви) у којој су сабрана житија светитеља

службени (где се налазе богослужбени текстови у пдф-у), мисија (која је у ствари линк за Мисионарски центар „Отац Данило Сисојев“), певница (са изворима о појању у црквенословенском језику), светиње (још у изради), родитељски форум и контакт (који поред контакт података уредништва и техничког одржавања садржи и регистар најразличитијих веб адреса који се креће од епархијских сајтова до иконописачких радионица). Испод или боље речено у оквиру банера налази се још 5 опција: библиотека (са пдф издањима црквене литературе најразличитијих жанрова – (од светоотачких тј. дела црквених класика до богослужбених књига, буквара црквенословенског и религиозних књига који се баве свакодневницом), форум, молитве (онлајн молитвеник), питања пастиру (где корисници сајта могу директно поставити питања свештеницима-уредницима сајта који се потом објављују по тематским категоријама попут мишљење на савремене теме; пост; смрт, загробни живот, Страшни суд; Цркве, остале вере, покрети и организације итд.[11]) и трагови у времену (који укључује пробране вести из Српске православне цркве, других помесних цркава, инославних, друштва и протеста у Црној Гори под називом *Не дамо светиње*).

Како се крене блогом на доле (или у интернет сленгу „скролује“) с леве стране се виде вести из цркве (последња вест је објављена 07.11.2020 и представља биографију преминулог патријарха српског Иринеја), последњи одговор на форуму (27.12.2020), док се с десне стране (у усправном правоугаонику обојеним тамнијом бојом) налази страница из пролога, правило поста као и читање (тј. употребљен је термин *читење)* из Светог Писма за мирјане за данашњи дан. Доле испод се налазе молитве а скроз на дну правоугаоника питања пастиру за тадашњи дан. Оно што је упечатљиво за овај сајт је висок ниво техничке уређености и графичког дизајна (што се и види на страници контакт где поред контакта свештеника стоји и контакт техничког уредника[12]).

TEOLOGIJA.NET

Блог teologija.net такође не заостаје са нивоом техничке уређености и графичког дизајна. Дизајном веб сајта доминира плава и бела боја. Сајт је доступан и на ћирилици и на латиници (док је svetosavlje.org доминантно писано ћирилицом). Банер није толико изражен као на блогу svetosavlje.

за сваки дан у години, где су поред сваког житија додати и одељци: 1) песма посвећена светитељу који се тог дана слави, 2) расуђивање (тј. размишљање о житију светитеља/ке који се слави на тај дан и шта се одатле може научити, 3) созерцавање (теме о којима верник би тог дана требало да промисли) и 4) беседа.

[11] https://svetosavlje.org/pitanje-pastiru-index/

[12] https://svetosavlje.org/o-nama/

org. Само у левом углу стоји лого блога (који представља реч „теологија“ издељено на два слога и реч „нет“ испод у оквиру плавог круга), док се с десне стране налазе опције почетна, аутографи, дијалози, преводи и преписи и на крају опција „пишите нам“. Изнад логоа се налазе опције о нама, импресум, ћирилица и латиница. Испод банера се с леве стране налазе текстови различитих аутора, док се с мање десне стране налазе одељци: препоручујемо (где се махом налазе књиге које се баве хришћанством и савременим темама) и посебна опција под називом #covid19 која упућује на то како приступити тренутној епидемији из православне хришћанске перспективе[13]. Како се на самом сајту наводи, teologija.net је: „теолошки интернет магазин чији је циљ промовисање културе критичког теолошког мишљења у постдигиталном добу. Пошто настојимо да негујемо критички став, наши аутори и уредници имају пуну слободу када је реч о избору тема и начину на који се те теме обрађују. Сајт нема било какве идеолошке или друге преференце. Чврсто верујемо у дијалог унутар теологије као и теологије са другим хуманистичким, друштвеним, природним наукама као и у потребу прожимања теологије и уметности, и управо то уверење суштински одређује нашу уређивачку политику[14].“

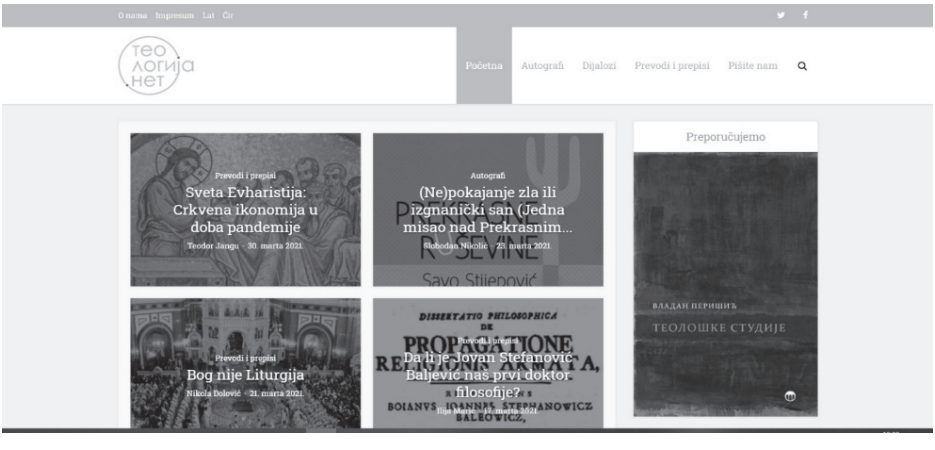

Слика 2: Банер и уводна страница сајта теологија.нет

Међу чланцима присутним на вебсајту се могу пронаћи и текст епископа дизелдорфског Српске Православне Цркве Григорија о преминулом митрополиту Амфилохију Радовићу[15], те се стога може закључити да је сајт у вези са званичном Српском Православном Црквом, као и текст епис-

[13] https://teologija.net/
[14] https://teologija.net/o-nama/
[15] https://teologija.net/o-mitropolitu-amfilohiju/

копа западно-америчког Максима поводом светског дана борбе против Алсхајмера[16] (епископ Максим је иначе један од професора Православно-Богословског факултета Универзитета у Београду који је потписао петицију против избацивања Дарвина из школских уџбеника, за шта је добио и критику врха СПЦ[17]. Такође међу ауторима може се пронаћи и чувени преминули београдски свештеник Радован Биговић[18], познат по свом ставу да: „Православне Цркве морају што пре да се трајно одрекну (добровољно) 'националне' и 'државотворне' улоге које су јој наметнули векови ропства православних народа и на шта је потрошила огромну енергију. Бог је свет замислио као свечовечанско братство, као живу богочовечанску заједницу, тј. као Цркву, а не као државу и нацију" и „Уколико неће да изневери саму себе, Православна црква не може а да не буде перманентни покрет отпора свим облицима хегемонизма, диктатуре, империјализма, насиља, дискриминације и тоталитаризма." (Bigović 2000, 15–16). Исто тако на сајту се може пронаћи и интервју са Тересом Форкадес, познатом католичком монахињом-бенедиктанком, теолошкињом, феминисткињом и левичарком из Барселоне[19]. Но оно на шта бих посебно хтео да скренем пажњу у овом опису (што ће посебно бити значајно с обзиром на последњи одабрани сајт, carostavnik.blogspot.com), јесте горепоменути одељак о корони.

С једне стране, постојање посебног, јасно истакнутог одељка о корони за време епидемије је јасно објашњив уколико следимо гореописану дефиницију сајта – *промовисање културе теолошког мишљења у постдигиталном добу*. С друге стране, јако је битно обратити пажњу на сам наслов текстова. Наиме, у већини текстова постоји покушај да се неутрално приступи теми короне и причешћа, док се с друге стране јасно истиче да је тренутно на снази борба против пандемије, а не хришћанства. Труди се да се укаже на различите историјске примере када се црква већ суочавала с епидемијом, начин на који се суочавала (који је често укључивао и непричешћивање) као и на то да је хришћанство, упркос изазовима са којима се сусретало кроз историју, опстајало[20]. Сви текстови ту јасно упућују да је вирус короне реалност и да савремени православни хришћани треба да се носе са њом на начин који је и хрипћански и друштвено (или можда боље речено хришћански-друштвено) одговоран.

[16] https://teologija.net/identitet-kao-dar/

[17] http://www.politika.rs/sr/clanak/380253/Profesori-Bogoslovije-protiv-peticije-za-ukidanje-Darvina и https://www.danas.rs/drustvo/akademska-javnost-protiv-sinodskih-odluka/

[18] https://teologija.net/tag/radovan-bigovic/

[19] https://teologija.net/hristos-nije-spasitelj-samo-hriscana/

[20] https://teologija.net/tag/covid-19/page/3/

CAROSTAVNIK.BLOGSPOT.COM

На крају, carostavnik.blogspot.com је технички и графички најлошије уређен од сва три сајта. Једини је од три одабрана вебсајта који заправо није вебсајт, већ уствари представља налог на *Blogger*-у, америчком веб сервису који омогућава прављење блогова. Прва ствар која је видљива на блогу је велики жуто-бели банер са три линије неправилне дужине. На средини банера је велика бела линија на којој се налази импровизовани грб Србије (двоглави орао са круном изнад глава и штитом са 4 осцила, само што су орлу крила раширена, а круна и штит имају другачији облик него на тренутном грбу Србије). Круна делимично улази у жуту линију с горње, а реп орла с доње стране. С леве стране грба стоји реч „православље“ а с десне „самодржавље“. У левом углу на горњој жутој линији стоји натпис „МОНАРХИСТИЧКИ КЛУБ ЦАРОСТАВНИК“ (све великим словима) а на доњој жутој линији стоји натпис „контрареволуција у акцији“. Испод банера стоји крупним словима написано „ОЛТАР ЗА БОГА И ПРЕСТО ЗА КРАЉА – ТО ЈЕ НАША ОТАЏБИНА! ЗА УСПОСТАВЉАЊЕ ТРЕЋЕГ СРПСКОГ КРАЉЕВСТВА! “.

Слика 3: Банер сајта carostavnik.blogspot.com

Испод натписа се налазе опције: главна, о нашем клубу, зашто „царостав-ник“, монархистичко начертаније, пропаганда, светлописи[21], библиотека[22]

[21] http://carostavnik.blogspot.com/ Под „светлописом“ се мисли на фотографију.

[22] http://carostavnik.blogspot.com/p/blog-page_93.html Где се не налазе као на svetosavlje.org чланци у пдф-у, већ препоручени списак литературе који је подељен у следеће категорије: 1) духовно-црквена литература, 2) историјско-национална

и повезивање[23] са контакт адресом стварно постојећег затвореног клуба „Цароставник, чија је ово веб презентација. Према подацима са веб сајта, клуб је посвећен „монархистичком, контрареволуционарном друштвено – политичком, духовном и културно – просветном прегалаштву (активизму) у циљу успостављања Трећег српског краљевства*"*. Успостављење трећег српског краљевства подразумева „рестаурацију Краљевине Србије која се надовезује на српски монархистички државотворни континуитет, почев од Првог српског краљевства под којим подразумевамо период започет владавином светог краља Стефана Првовенчаног (1220.), а окончан владавином светог цара Уроша V Нејаког (1371.), завршно са Другим српским краљевством започетим владавином првог нововековног српског краља Милана Обреновића, а окончаним владавином краља Србије Петра I Карађорђевића и краља Црне Горе Николе I Петровића (1918.)".

Сам назив „цароставник" је уствари назив средњевековног дела архиепископа српског Данила Другог и његових ученика и настављача под пуним називом *Животи краљева и архиепископа српских* или *Данилов зборник*, у коме су сакупљене биографије српских владара, владарки и архијереја[24]. Даље, себе дефинишу као *национал-монархисте* што између осталог укључује анти-демократију, анти-комунизам, анти-масонство, анти-феминизам, анти-либерализам и генерално већину онога што се сматра тековином савременог друштва[25]. Поред текстова горепоменуте садржине, активности њиховог клуба укључују и акције које потом промовишу што путем блога, што путем друштвених мрежа. Тако, што се тиче антидемократије организована је посебна кампања под називом „*Предизборна камњања – реци не демократији*"[26], за епидемију короне серијал предавања православног свештеника из Америке[27] где се говори о корони као „превари са скривеним сатанистичким циљем[28]" и где се корона повезује са јеврејском круном празника машијаха,[29] као и трибина против обавезне вакцинације деце,[30] а што се тиче феминизма организован је курс анти-

литетура, политичка мисао, 3) књижевност, филозофија, 4) монографије, 5) часописи, приручници и остало и 6) књиге на енглеском.

[23] http://carostavnik.blogspot.com/p/blog-page_5.html

[24] https://sr.wikipedia.org/wiki

[25] http://carostavnik.blogspot.com/p/blog-page_21.html

[26] http://carostavnik.blogspot.com/2020/06/blog-post_12.html

[27] Наведено је да припада јурисдикцији Руске заграничне цркве, али не и да ли канонске или неканонске, такође је наведено да дотични свештеник припада неоконфедералној организацији Лига југа (*League of South*)

[28] http://carostavnik.blogspot.com/2020/07/blog-post_24.html

[29] http://carostavnik.blogspot.com/2020/03/corona.html

[30] http://carostavnik.blogspot.com/2019/03/blog-post.html

феминизма[31]. Оно што такође од идеолошких парола доминира вебсајтом су анти-комунистичке пароле које се највише односе на уклањање социјалистичког наслеђа и материјалног (*Иницијатива Српство се пита, ексхумација Тита* – иницијатива за укључање и уништавање остатака Јосипа Броза Тита и претварање Музеја Југославије у меморијални центар српским жртвама комунизма[32], апел за уклањање „сатанистичког" споменика Вечни огањ и „понижавајућег меморијала Ослободиоца Београда"[33]) и нематеријалног (позив на неучествовање у 1. мају – „гнусном комунистичком празнику"[34]). Такође се позивају на подизање споменику Милану Недићу[35] и обележавају почетак „антикомунистичког устанка" у Србији (кога су спровели припадници Српског добровољачког корпуса Милана Недића)[36].

субота, 19. децембар 2020.

АПЕЛ ЗА УКЛАЊАЊЕ САТАНИСТИЧКОГ СПОМЕНИКА „ВЕЧНИ ОГАЊ" И СРАМНОГ ОКУПАТОРСКОГ МЕМОРИЈАЛА „ОСЛОБОДИЛАЦА" БЕОГРАДА

Београдско демониште вечног огња преко пута Новог гробља

Браћо Срби, богоборни комуно-демократски окупациони режим је сасвим недавно, 15. децембра 2020. године, у сенци пандемијске халабуке, усред Београда, на некрст гробљу „ослободилаца Београда", саградио сатанистички пандемонијум посвећен инферналном вечном огњу.

Култ поклоњења - обожавања ватре био је саставни део већине паганских религија.

Слика 4: део материјала са сајта carostavnik.blogspot.org

[31] http://carostavnik.blogspot.com/2017/12/1.html
[32] http://carostavnik.blogspot.com/2020/02/blog-post_6.html
[33] http://carostavnik.blogspot.com/2020/12/blog-post_23.html
[34] http://carostavnik.blogspot.com/2020/04/blog-post_30.html
[35] http://carostavnik.blogspot.com/2020/08/blog-post_22.html
[36] https://carostavnik.blogspot.com/2020/09/79.html

За све своје акције директно оправдање проналазе у интерпретацијама различитих православних извора. Тако у тексту под називом *Учење православне цркве о државној власти* говоре да: „Најправилнији принцип теократије задовољава само монархија хришћанска, која се у својој делатности руководи хришћанским идеалима, и ослања се на хришћанску Цркву и ставља као свој задатак садејство са Црквом у васпитању поданика Царства земаљског ради тога да што лакше постану житељи Царства Небеског. Таква православна самодржавна монархија је јединствена богоустановљена форма државне власти на земљи, која у потпуности одговара својој предназначеној сврси. Као што православље није само још једно од многих религиозних веровања, него јединствена истинска вера, тако је и Православна Монархија јединствена власт од Бога, која задржава васељенску (глобалну, прим. прев.) апостасију...“. Такође, у другом тексту где захтевају канонизацију краља Александра Обреновића и краљице Драгиње (Драге) Машин као „светих српских краљевских мученика“, представљајући га као некога ко се ауторитативном влашћу „највише приближио монархистичкој доктрини самодржавља“ а његово убиство и убиство краљице Драге (познатије у историји као Мајски преврат) виде као да је „пострадао мученичком смрћу, као прва православна жртва светске јудеомасонске револуције“ и да је: „...Ритуалним убиством уз мноштво убода ножевима, бајонетима или сабљама и истакања краљевске/царске крви, којим су уклоњени српски краљ и руски цар, отпочело је савремено доба демократије (демонократије) и парламентаризма – великог отпадништва које припрема долазак антихриста *(2 Сол. 2,3)*...“[37].

[37] http://carostavnik.blogspot.com/2020/05/blog-post.html

недеља, 10. мај 2020.

КРАЉЕВСКИ МУЧЕНИЦИ

Слика 5: део материјала са сајта carostavnik.blogspot.org – „Краљевски новомученици“

Као блог/организација су затворени за јавност (наглашено је да ван сајбер простора људима који нису чланови клуба или немају препоруку члана клуба забрањено је да присуствују клупским активностима, док су „господи новинарима“ нагласили да нису заинтересовани за сарадњу и да немају дозволу да користе фото материјале са блога који су власништво клуба)[38]. Судећи према садржајима блога, немају директан (ни добар ни позитиван) однос са званичном Српском православном црквом. На једном од постова на блогу под називом „Председник Србије и патријарх српски на специјалној мисији у САД“, у наизглед обичној вести (која са малопре поменутим насловом не може никако бити обична) наводе како је истовремено председник Србије био у Израелу, а преминули патријарх Иринеј у синагоги у Њујорку[39], док на фотографијама са прославе славе клуба је видљиво присуство самозваног архиепископа непризнате Српске истинске православне

[38] http://carostavnik.blogspot.com/

[39] http://carostavnik.blogspot.com/2020/03/blog-post_7.html

цркве Акакија (иако се на фотографијама не види ко је освештао славски колач и жито)[40].

Готово у исто време када је Председник Србије походио AIPAC, српски патријарх Иринеј и посланство СПЦ посетили су Јеврејску синагогу у Њујорку. Примио их је рабин Артур Шнајер. Рабин Шнајер је изразио радост на посети којом се продубљује сарадња са Српском Православном Црквом.

Саговорници су се подсетили на скуп светских верских великодостојника новембра 1992. године у Швајцарској, а на предлог рабина Шнајера. Том скупу присуствовао је тадашњи Патријарх српски Павле.

Слика 6: део чланка „Председник Србије и патријарх српски на специјалној мисији у САД“ са фотографијом блаженопочившег патријарха Иринеја у њујоршкој синагоги.

Анализа и завршне дискусије

Класификација узорка према научној таксономији – Волисовим групама

Првобитна хипотеза овог чланка била је да је узорак подобан Волисовим групама и да сваки од изабраних блогова припада једној од поменутих група: svetosavlje.org групи која се прилагођава, teologija.net групи која

[40] https://photos.google.com/share/AF1QipMRHJ2h8u4bhFyn5lNt1n0GW-3Fu4SRMAKbL1_yWA7qTosaDALkdhOJouPLpkc8RmQ?key=V3l3OWV5U-3U4Mjc5Y2pTeURPb1lrX0JhNnVIM0ln

припада а carostavnik.blogspot.com групи која има антагонистички однос према друштвеном уређењу. Међутим, дубља анализа је показала да почетне хипотезе нису у потпуности тачне.

Пре свега, пре сагледавања или прављења било каквих класификација неопходно је обратити пажњу на тренутни социо-културни контекст православља у Србији, који је у претходних 10 година доживео велике промене. Током последње деценије 20. века доминантно је било етноконфесионално и колективистичко тумачење религије. Православље – светосавље је стављено у сржч етничког идентитета, као сама сржч српства. Тиме је и Српска православна црква добила значајно место у друштвеном и политичком животу (Malešević 2011, 70). Основни разлог окретања вери није био доминантно верске природе. Све веће испољавање религиозности није била толико последица слободе испољавања верског идентитета који није био охрабриван у социјализму већ зато што је, с узлетом етничког национализма, испољавање религиозности постало адекватан и прихватљив начин да се јавно и отворено искаже осећање оданости српству и српској нацији и да се манифестује јединство у српству. Наводећи Чоловића, Малешевићева говори како су они, који су се позивали на светиње православља и цркве, у томе видели „елемент једног другог култа – култа нације, односно политичке религије српског национализма“. Црква (тада) није реаговала на такве појаве и на њену инструментализацију у политичке сврхе, не осуђујући чак ни оне облике понашања и вредности који су у супротности са хришћанским учењем (Malešević 2011, 77–78). Међутим, у савременом социо-културном контексту, ситуација се знатно променила. Данас у самој Српској Православној цркви и установама повезане с њоме (пре свега мислим на издавачке куће и друге медије који раде под њеним благословом) постоје различити дискурси. У православним књижарама се паралелно јављају књиге конзервативних аутора о породици и родним односима и хомосексуалности као и књига проф. Владете Јеротића у којој се говори о универзалној бисексуалности која је можда последица хермафродитости прачовека Адама (битно је нагласити да је истом након смрти опело служио сам патријарх[41]). Након преноса представе „Олимп“ могли смо чути изјаве самопрокламованих „православних политичара“ о промоцији моралног пада и „идеологије хомосексуализма“ на јавном сервису[42] али и прочитати колумну познатог београдског свештеника и режисера у којој се похвално говори о овој представи[43]. Током афере „Дарвин“ чули су се апе-

[41] https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/3250516/sahranjen-akademik-vladeta-jerotic-.html

[42] https://dveri.rs/dveri-rijaliti-krenuo-i-na-rts-u#cyr

[43] http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/8/kultura/2881858/nenad-ilic-o-olimpu-kakav-dogadjaj.html

ли самодекларисаних „православних интелектуалаца“ (међу којима бројни из области природних наука) за избацивањем Дарвина[44] из школског програма, а са друге стране група професора Православно – богословског факултета (међу којима је један епископ и део заређаних свештеника) јавно је потписала апел подршке Дарвиновој теорији[45]. Последњи, али можда и најинтересантнији пример различитих дискурса био је током афере корона, када је држава донирала Српској Православној цркви милијарду динару за градњу Храма Светог Саве током короне,[46] чему се успротивио владика диселдорфски Григорије што је објављено у дневном листу *Danas*[47]. На ову изјаву оштро је реагова врх СПЦ, издавши саопштење за јавност на званичном сајту у коме јавно критикује изјаву владике Григорија што се „сврстао на страну оних који су до сада јасно показали ко су и шта су и да не желе добро Српској Православној Цркви, а самим тим ни српском народу[48]“. Владика Григорије је на ове изјаве одговорио, оставши доследан свом ставу, да није „за празне цркве и пуне оронуле болнице[49]“.

Управо ти различити дискурси нас упућују да и teologiju.net и svetosavlje.org треба ставити у категорију оних верских организација које се прилагођавају друштвеном окружењу. Прво, можемо видети да и једна и друга имају везе са званичном Српском православном црквом. С друге стране, ни једно ни друго не захтевају промену окружења, већ пре се усмеравају на вернике које упућују да или више промишљају и разумеју веру (у случају теологије.нет) или да се више удубљују у практиковање вере (као што је случај у светосавље.орг). Оно што можемо закључити је да су оба блога намењене за групу верника у оквиру Српске православне цркве који желе да се више удубе у веру, само се разликују у међусобним схватањима и везаношћу за традицију, тј. боље речено разликују се према социо-културној реалности за коју су везани (једни за више традиционалну-светосавску док други више за глобалну културу).

С друге стране, carostavnik.org.blogspot дефинитивно спада у групу, по Волисовој типологији, која одбија социјално окружење. Прво, њихове везе

---

[44] https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=05&dd=05&nav_category=12&nav_id=1257151

[45] https://www.danas.rs/drustvo/profesori-bogoslovije-teorija-evolucije-nema-zamenu/

[46] http://rs.n1info.com/Vesti/a617064/Usred-epidemije-Vlada-Srbije-dala-SPC-milijardu-dinara-za-radove-na-Hramu.html

[47] https://www.danas.rs/drustvo/vladika-grigorije-usmeriti-novac-u-bolnice-a-ne-u-crkve/

[48] http://www.spc.rs/sr/saopshtenje_za_javnost_43

[49] https://www.danas.rs/drustvo/vladika-grigorije-ja-nisam-za-pazne-crkve-i-pune-oronule-bolnice/

са званичном Српском православном црквом су веома недефинисане а на моменте и антагонистичке. Друго, њихов однос према тренутном друштвеном окружењу је апсолутно антагонистички и креће се од непријатељског односа према самом државном уређењу, преко негативних односа према тренутним проблемима (негирање епидемије корона вируса) до апсолутног негативног етикетирања појава попут феминизма, демократије (тј. демократског изборног процеса) или социјалистичког наслеђа, означавајући га чак пежоративним епитетима попут „демонократија".

Етнотаксономије интернет верника: да ли и како интернет помаже/одмаже њихов однос према друштву?

Да би се одговорило на питање да ли интернет помаже или одмаже некој религијског групи, неопходно је прво дефинисати интернет „религијску" културу. За дефинисање интернет „религијске" културе, значајан је концепт умрежене религије (енг. *networked religion*) ауторке Хајди Кембел (Haidi Campbell).

Према Кембеловој, умрежена религија представља религијску праксу и културу на интернету у којој су везе, идентитети и реалности обликоване путем спојених афинитета. Ти афинитети се успостављају путем индивидуалних референци и веза, а не путем традиционалних религијских хијерархијско – успостављених веза (Campbell 2011, 20). Овај концепт показује и како су религијски наративи, праксе и структуре у савременом свету постали флексибилни, покретљиви и транснационални. Помаже нам да разумемо како савремено умрежено друштво ствара нове границе и интеракције између виртуелног и стварног света, између оног што је дигитално и оног што је отелотворено (Campbell 2011, 22). Умрежена религија се састоји од 5 елемената: 1) умрежене заједнице (*networked community*), 2) прича о идентитету (*storied identity*), 3) замене ауторитета (*shifting authority*), 3) сабирајућих пракси (*convergent practice*) и 5) многостране реалности (*multisite reality*) (Campbell 2011, 5). Умрежена заједница подразумева онлајн интеракције у специфичној друштвеној сфери који доводе до развоја посебних верских пракси. Те интеракције нису везане само за онлајн контекст. Студије показују да хришћанство на интернету није раздвојено од хришћанства у стварном животу и да онлајн заједница служи као допуна, а не замена за офлајн цркву (Campbell 2011, 5–6). Приче о идентитету подразумевају религијске наративе на интернету које су, уствари, последица шанси коју интернет пружа за самоизражавањем религијских веровања и животних стилова који су различити од оних који постоје у традиционалним религијским заједницама. Религијским блогерима се заправо пружа

шанса да обликују „блогосферу“ у складу са њиховим личним схватањима духовности (Campbell 2011, 8–10). Замена ауторитета се огледа у томе што интернет може бити претња за традиционалне верске ауторитете, али и шанса за појаву нових. Интернет не само да омогућава да блогери, модератори и остали активни корисници интернета постану модератори вере, већ им и даје могућност бржег напредовања које би иначе у стварном животу ишло спорије (тј. бржег стицања неформалног ауторитета међу верницима) (Campbell 2011, 11). Сабирајућа[50] пракса подразумева могућност коју интернет даје верницима да сабирају грађу из различитих извора (и савремених и традиционалних) који су доступни на интернету. Када саберу грађу, они је персонализују, често мењајући њен контекст (Campbell 2011, 14). И на крају, многострана реалност представља јаку везу између контекста и понашања у реалном и виртуелном животу. Онлајн религиозност, као што је већ наглашено, у великом броју случајева је продужетак или веза са религиозношћу у реалном животу. Овде као пример Кембелова наводи будистичке и хиндуистичке заједнице које користе интернет као везу између матице, дијаспоре и светих места (Campbell 2011, 17).

Након што погледамо елементе Кембелиног концепта, рекао бих да сва три блога поседују следећа својства: умрежену заједницу, приче о идентитету, сабирајућу праксу и многострану реалност. Умрежена заједница подразумева онлајн интеракцију у специфичној друштвеној сфери која доводи до развоја посебних верских пракси, где интеракције нису везане само за онлајн контекст већ су повезане с офлајн контекстом (Campbell 2011, 5–6). Приче о идентитету су релгиијски наративи који су последица шанси на интернету за самоизражавањем религијских веровања и животних стилова који се разликују од оних традиционалних који постоје у реалности (Campbell 2011, 8–10). Ове две особине бих, због теологија.нет и светосавље.орг, хтео намерно да обрадим заједно. Код цароставник-а, ове две особине су више него изражене. С једне стране, једно идеолошко тумачење православља које постоји у реалном контексту, међу једном уском групом људи окупљених формално око клуба на интернету, добија шансу за пуну визуелну репрезентацију. Међутим, кад су теологија.нет и светосавље.орг у питању, ситуације је компликованија због везаности за званичну цркву, непостајања формалних заједница и многострукости офлајн контекста, наратива и идентитета. Међутим, то не значи да њихови блогови на интернету не добијају свој значај стварајући једну врсту заједнице читача блога. Овде бих хтео да се позовем на аутора Мајкла Вешча који је такву

[50] глагол конвергирати постоји у српском језику, међутим користи се само у регистру природних наука за приближавање истој вредности; могло би се превести и као стремити, стицати, приближавати, међутим, у овом контексту ми се термин сабирати учинио најбољим преводом.

врсту заједнице уочио док је са својим студентима обављао теренски рад на Јутјубу истражујући, како је он назвао, клипове непознатих влогера. Током тог теренског рада он је установио врсту заједнице која се формира између непознатих влогера и њихових гледалаца/пратиоца. Упркос томе што је та комуникација визуелна, аутор се строго успротивио тези да се између влогера (то јест у контексту семинарског рада религијских блогера) и њихових гледалаца (читалаца) не ствара заједница. Ту заједницу он описује као „дубоку и темељну, али не и јаку“ и као „не везујућу, већ глобалну“ (Wesch 2010, 28). Управо мислим да се таква заједница формира између читалаца и аутора прва два блога, заједница која се заснива на томе да офлајн неформалне групе, наративи и идентитети на интернету добијају свој заокружени визуелни идентитет.

Сабирајућа пракса подразумева могућност која је дата верницима да сабирају грађу из различитих извора и да праве свој лични религијски мозаик, често мењајући првобитан контекст (Campbell 2011, 14). Као што се може видети на сва три блога, религијска грађа се прикупља из најразличитијих извора и постаје доступна читаоцима блога. Међутим, та грађа, тако сакупљена и визуелно представљена, постаје специфична јер ствара један заокружени и визуелно упечатљиви идентитет. Многострука реалност представља јаку везу између онлајн и офлајн контекста (Campbell 2011, 17). Та веза је такође, с обзиром на наведене различите дискурсе присутне у православним медијима на српском језику као и постојање клуба који окупља присталице извесног идеолошког тумачења православља, више него видљива.

На крају, да ли интернет помаже Волисовим групама да искажу свој непријатељски, прилагођавајући и прихватајући став према друштву? На основу свега горе реченог, може се рећи да је одговор – да и то пре свега помаже тако што: 1) даје односу према друштву препознатљиви визуелни идентитет и 2) помаже да се око њега окупи заједница.

Закључак

Волисова типологија има једну компоненту која јој даје универзалан значај који је издиже изван контекста нових религија међу којим је конституисана. Та компонента представља чињеницу да Волисова типологија ставља однос према друштву као суштину на основу које врши категоризацију. Као што Бојан Жикић наводи, учење је немогуће без когнитивних функција мозга које су људска биофизичка датост, али се испољавање те датости увек одвија у одређеном социо-културном окружењу (Žikić 2012, 10). У претходној реченици је намерно подвучено социо-културно окру-

жење јер, као што видимо из дефиниције, оно је нешто без чега било појединац било група не може, те је стога немогуће избећи одређење према њему. Било да се дискутује о религијским или неким другим социо-културним групама, оне ће увек пре свега морати да одреде свој однос према свом културном одређењу и то ће бити оно што ће их по Волисовој категоризацији дефинисати.

С друге стране, у офлајн свету, према Гатијеру, Вудхедовој и Мартикаинену, једна од доминантних одлика религије у потрошачком друштву јесте њено померање од послушности (*obedience*) до личне посвећености (*personal commitment*). Тежи се универзализму кроз тезу да су све религије део једне истине. Поред тежње ка универзализму, присутна је и хомогенизација. Иако постоје различите религије, постоји један исти модел духовности који доводи до тога да, упркос конфесионалним разликама, постоји исти религијски животни стил нпр. католика и Јеврејина (Gauthier et al 2016, 15). Треба узети у обзир да је овај чланак писан у Сједињеним Америчким Државама и да у локалном српском (или балканском) контексту то вероватно неће бити исти животни стил међу различитим конфесијама, већ у оквиру једне конфесије. Једна од битних компоненти тог религијског животног стила биће његов однос према околини, а велика већина верника ће информације о том религијском стилу вероватно проналазити на интернету, где ће он бити визуелно идентитетски уобличен. Тада ће при различитим анализама на сцену ступити Волисова типологија, која управо због свог главног критеријума категоризације није у могућности да направи велики јаз између народне и научне таксономије.

Литература

Banić Grubišić Ana. 2012. ‘’Istraživanje religije na internetu.’’ *Antropologija* 12 (3): 99–114.

Bigović, Radovan. 2000. *Crkva i društvo*. Beograd: Hilandarski fond pri Bogoslovskom fakultetu SPC.

Campbell, Heidi. 2011. “Understanding the Relationship between Religion Online and Offline in a Networked Society.” *Journal of American Academy of Religion* 80 (1): 64–93. https://doi.org/10.1093/jaarel/lfr074

D’Andrade, Roy. 1995. *The Development of Cognitive Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eriksen, Hylland Thomas. 2004. *Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. London: Pluto Press.

Gauthier, Francois and Tuomas Martikainen. 2016. *Religion in consumer society: brands, consumers and markets.* New York: Routledge.

Karaflogka, Anastasia. 2002. “Religious Discourse and Cyberspace.” *Religion* 32 (4): 279–291. https://doi.org/10.1006/reli.2002.0405

Komodromos, Marcos. 2016. "How Web 2.0 and social media are changing public relations practitioners' work: a qualitative study." *International Journal of Technology Enhanced Learning* 8 (1): 48–58. https://doi.org/10.1504/IJTEL.2016.075951

Kubat, Lazar. 2016. *Patrologija*. Kragujevac: Kalenić.

Malešević, Miroslava. 2011. *Ima li nacije na planeti Ribog – ogledi o politikama identiteta*. Beograd: Centar za geneaološke studije.

Sinani, Danijel. 2010. "Tipologije religijskih organizacija 2." *Antropologija* 10 (3): 9–22.

Sinani, Danijel. 2009. "Možda si ti ona prava? Nove religije i Alternativni religijski koncepti." *Etnoantropološki problemi* 4 (1): 163–182. https://doi.org/10.21301/eap.v4i1.9

Wallis, Roy. 1984. *The Elementary Forms of the New Religious Life*. London: Routledge.

Wesch, Michael. 2009. ''Youtube and you – experience of self – awareness in the context collapse of the recording webcam.'' *Explorations in Media Ecology* 8 (2): 19–34.

Žikić, Bojan. 2012. *Misao, kultura, identitet*. Beograd: Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet i Srpski geneaološki centar.

Извори

https://teologija.net/

http://carostavnik.blogspot.com/

https://svetosavlje.org/

https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/3250516/sahranjen-akademik-vladeta-jerotic-.html

https://dveri.rs/dveri-rijaliti-krenuo-i-na-rts-u#cyr

http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/8/kultura/2881858/nenad-ilic-o-olimpu-kakav-dogadjaj.html

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=05&dd=05&nav_category=12&nav_id=1257151

https://www.danas.rs/drustvo/profesori-bogoslovije-teorija-evolucije-nema-zamenu/

http://rs.n1info.com/Vesti/a617064/Usred-epidemije-Vlada-Srbije-dala-SPC-milijardu-dinara-za-radove-na-Hramu.html

https://www.danas.rs/drustvo/vladika-grigorije-usmeriti-novac-u-bolnice-a-ne-u-crkve/

https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%B8_%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%99%D0%B5%D0%B2%D0%B0_%D0%B8_%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8%D0%B5%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B0_%D1%81%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85

Đorđe Stojanović
PhD Candidate at Faculty of Philosophy,
University of Belgrade, Serbia

Cognitive Anthropology, Roy Wallis and Cyber Believers: The Application of the Taxonomy Concept to Three Orthodox Websites

When the internet appeared, both scientists and non-scientists discussed whether it was liberating the media and whether it was going to be transformed into a safe zone for the expression of free opinion. The answer to this question might be found within the cognitive anthropology concept of taxonomies. The etic taxonomy classification of religions (both in the online and/or offline worlds) has existed for a very long time. Still, the question of emic taxonomy remains. In other words, do cyber believers themselves perceive the internet as a place where they can express religious ideas that they could not do in their offline religious communities and connect with people who share the same/similar worldview? The goal of this paper is to answer the question of whether the scientific taxonomy and folk taxonomy (one of the religious cyber influencers chosen as a sample) converge or whether they differ and, in case they differ, whether the internet gives them the opportunity for free expression and making communities. Roy Wallis has been chosen as an example of scientific taxonomy, since his main criterion for classification is precisely the relationship of religious groups towards society (in this case, the mainstream discourse of both Serbian society and the Serbian Orthodox Church).

Key words: cognitive anthropology, religion on the internet, Roy Wallis, taxonomies, networked religion, classification of religious groups, anthropology of the internet

Roy Wallis, concept des taxonomies et la religion sur internet: application du concept de taxonomie sur trois sites web orthodoxes

Lorsque l'internet est apparu, les publics scientifique et amateur se posaient la question si en tant qu'un médium nouveau il apportait la liberté et s'il allait devenir une zone paisible pour l'expression de la pensée libre. La réponse à cette question peut être trouvée grâce au concept cognitivo-anthropologique des taxonomies. D'un côté les taxonomies étiques – classifications de la religion (que ce soit dans le monde en ligne ou hors ligne) – existent déjà depuis un certain temps. De l'autre côté, la question des taxonomies émiques reste ouverte. Autrement dit, les cyber-croyants voient-ils l'internet comme un lieu où ils peuvent exprimer librement leurs idées religieuses, qu'ils ne pourraient exprimer dans leurs communautés religieuses "hors ligne", et où ils peuvent se mettre en

rapport avec des gens ayant des visions du monde semblables et/ou identiques ? L'objectif de cet article est de répondre à la question si les taxonomies scientifiques et populaires (venant des cyber-influenceurs religieux choisis comme échantillon) concordent si ce concept est appliqué à l'analyse de trois sites web orthodoxes différents du point de vue de leur contenu et de leur discours. Pour répondre à la question de la première phrase, c'est la taxonomie scientifique de Roy Wallis qui a été choisie; celle-ci utilise comme critère même de classification le rapport envers la communauté (dans ce contexte envers la société serbe, l'Église orthodoxe serbe et leurs principaux discours).

Mots clés: anthropologie cognitive, religion sur internet, Roy Wallis, taxonomies, religion mise en réseau, classification des groupes religieux, anthropologie de l'internet

Primljeno / Received: 6.04.2021
Prihvaćeno / Accepted: 5.05.2021